

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение «Аллагинская средняя общеобразовательная школа»

РАСМОТРЕНО:  
на заседании МО  
протокол № 01  
« 16 » августа 2016 г.  
Мур (Тимофеева М.Ф.)

СОГЛАСОВАНО:  
зам. директора по УВР  
Григорьева Т.Н.  
« 16 » августа 2016 г.

УТВЕРЖДЕНО:  
директор  
Сидорова  
« 16 » августа 2016 г.  
приказ № 107/01-2016



РАБОЧАЯ ПРОГРАММА  
на 2016-2017 учебный год

Предмет: «Культура народов Республики Саха (Якутия)»  
Класс: 8  
Учитель: Алексеева Людмила Михайловна  
Количество часов в неделю: 1  
Кол-во часов по программе: 35

|                          | 1 четверть | 2 четверть | 3 четверть | 4 четверть |
|--------------------------|------------|------------|------------|------------|
| всего часов по программе | 8          | 8          | 11         | 8          |
| Дано уроков фактически   | 1          |            |            |            |
| Не выполнено (указать)   | 0          |            |            |            |

## **Быһаарыы сурук.**

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуотун култуурата» биримиэт (куурус) үлэлиир бырагырааммата саха оскуолатын 8 кылааһыгар ананар. «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуотун култуурата» предмет нэдиэлэбэ 1 чаас үөрэтиллэр, сыллаабы халандаарнай былаанга сөп түбэхэринэн 35 чаас .

### **Үөрэх биридимизтин үөрэтии түмүктэрэ**

#### **Ытык өйдөбүллэри инэриин түмүгэ**

##### **Тус суолталаах дьайыы (личностные):**

Ытык өйдөбүллэри билинии:

- Саха төрүт үгэстэрин, ытык өйдөбүллэрин ылыныы, олохсутуу;
- Үгэс буолбут төрүт култуураны норуот айымньытын түмүгүн уонна айылҕаны кытта бииргэ алтыһан олоруу курдук ылыныы;
- Өрөспүүбүлүкэ норуоттарын ураты култуураларыгар убаастабыллаах сыһыаны култууралар алтыһыларын сайдыытын сүрүн усулуобуйатын уонна утарсыылары быһаарар төрүтүн курдук ылыныы;
- ахсааньтан, олорор сириттэн тутулуга суохха хас биирдии норуот култууратын ылыныы;
- норуоттар култууралара эгэлгэ араастаабын уопастыба култууратын байыты төрдүн курдук ылыныы;
- элбэх култууралар алтыһар эйгэлэрэ, бодоруһуулар, култууралар диалогтара – лиичинэс бэйэтэ уонна гражданскай уопастыба социальнай сизэрэ-майгыта сайдар усулуобуйата буоларын ылыныы.

##### **Сатабылы сайыннарыы(коммуникативные):**

- Бэйэ норуотун үгэһин күннээҕи олоххо уонна анал этнокултурунай тэрээһиннэргэ (ыһыах, сиэр-туом у од.а.) тутуһуу;
- Бэйэни саха, Саха сириг уонна Россия гражданинын быһыытынан билинии;
- Бэйэни Хотугу дойду, Саха сирэ, Россия олохтообунабын диэн билиһиннэри;
- бэйэбэ, тулалыыр дьонно-сэргэбэ, айылҕа эйгэтигэр убаастабылы иити.

### **Билэр-көрөр үөрэх дьайыыта, сатабыла (познавательные УУД):**

- чинчийэр бырайыак олобун олоххо баар үөрүйэххэ туһаайы;
- тулалыыр эйгэни кытта үлэни сайыннары;
- эбии матырыйаалы араас источниктартан көрдүүр, булар, сатаан туһанар;
- ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр;
- тулалыыр эйгэни кытта тэнниир үлэни сатыыр;

### **Бэрээдэктиир үөрэх дьайыыта, сатабыла (регулятивные УУД)**

Ханнык баҕарар үлэ көрүнэр сыал туруорары сатыыр;

Сыалын ситиһэригэр былаанын торумнуур;

Тус бириэмэтин сатаан туһанар;

Кэпсэтии көмөтүнэн кыһалҕалаах боппуруостары быһаарсар.

### **Үөрэх сатабылларын сайыннары түмүгэ**

#### **Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыллар:**

- культуrowедческой матырыйаалга олобуран сыалы-соругу таба туруорунар, бырайыактыыр дьарыгы сатаан былаанныыр;

- сиэри-туому, үгэни толорууга тахсар алҕаһы көннөрөр;
- культуроведческой билиини, сатабылы, үөрүйэҕи сөпкө сыаналыыр;
- кэлэктиибинэн этнокултуурунай үлэҕэ кыттыһар (норуот бырааһынньыктарыгар уо.д.а.);
- араас этнокултуура усулуобуйатыгар төрүт үгэни тутуһар уонна бэйэни сатаан салайынар;
- пааранан, бөлөбүнэн, хамаанданан уо.д.а. бииргэ алтыһан үлэлиир;
- Саха сириг уонна Россия норуоттарын бодоруһар майгыларын-сигилилэрин олохсуйбут бэрээдэгин (этноэтикеты) бииргэ алтыһыы усулуобуйатыгар учуоттуур;
- Тас көрүгнэринэн, тылларынан, үгэстэринэн, итэҕэллэринэн уратылаһар дьону кытта өйдөһөргө уонна алтыһарга бэлэмнээх буолар;
- Бэйэ норуотун култууратын атын омуктары кытта алтыһыыга Саха сириг, Россия таһымыгар сатаан көрдөрөр.

### **Тустаах үөрэх биридимииэтин үөрэтии түмүгэ**

- Анал өйдөбүллэр нөгүө бэйэни саха быһыытынан билиһиннэрэр сатабылы олохсутуу;
- фольклор көрүгнэрин, норуот ырыатын, музыкатын, төрүт үгэһин, сиэрин-туомун күгнээҕи олоххо уонна күндьыл эргииринэн тутуһар сиэрин-туомун нөгүө өрөспүүбүлүкэ култуураҕа, тылга уратылаһар үгүс өрүттээх олоҕун туһунан бастакы билсигиитин олохсутуу;
- өрөспүүбүлүкэ уонна Россия норуоттарын култууратын туһунан билиини-көрүүгү кэгэтэр араас матырыйаалы туһана үөрэгии (үөрэх, уус-уран, наука, ыйынньык литературатыттан, тылдыттартан, аатыластартан, хаарталартан уо.д.а.);
- тобуллаҕас өйү сайыннарар үөрүйэхтэр:

- (дьиэ-уот: ураһа, балаһан, дэриэбинэ, бөһүөлэк, куорат, ас-үөл, танас-сап, туттар мал, киэргэл, симэх, о.д.а.);
- *ырытыы, холбоһун чопчу тэннээһин (конкретное сравнение) (анализ, синтез)* (олох-дьаһах тэрээһинэ, сүөһү иитиитэ, булт, сир оноһуута, уһаныы, иис; омук оонньуута, оонньуура, о.д.а.);
- *түмүктээһин (обобщение)* (хотугу дойду айылҕатыгар сөп түбэхэн үөскээбит итэбэл, бииһи – Россия олохтоохторунабыт, бииһи – сахаларбыт, о.д.а.);
- *ханыылатан, сыаналааһын (классификация)* (аан дойду, айылҕа, сир, киһи, дьиэ кэргэн, уран оноһук (ойуу-бичик, оноһук, симэх); норуот музыката (хомус, кырыымпа, хобо, о.д.а.);
- *дакаастааһын (доказательство)* (айылҕаны кытта алтыһан олоруу уратылары уо.д.а.);

### **Предмет ис хоһооно:**

**Кирии тема:** национальной культура-киһи-аймах барытын баайа.

**Историческай күрүү:** нуучча государствотын составагар кирии, Саха Степной Думата.Далан «Тыгын Дархан» ромаана.

**Хотугу этнография:** этнография, археология өйдөбүллэрэ, Константин Гурьев «Арбаҕастаах аарымата», Ымьахтаах культурата, хотугу норуоттар олохтора дьаһахтара, хоту норуоттар талааннаах суруйааччылары.

Саха итэбэлэ, сир-туом, үгэстэр: астралогия, нанха, тыл күүһун итэбэйи, бит-билгэ, түүл, утуйуу сирэ-туома, сүө, өтө кэрүү.

1960-1970 сылларга уус-уран искусство сайдыта: сахалыы ырыа сайдыта, саха сириин музейдара, илии оноһугун сайдыта, уустара, хомус уустара, саха тацаһын тигии.

**ылыахтаах/ өйдүөхтээх** – хайаан да ингэриниэхтээх билиитин-көрүүтүн;

**баһылыахтаах** – чопчу сатабыллары уонна дьобурдары; **күннээби олобор**

**туһаныахтаах** – ингэриммит билиитин-көрүүтүн уонна сатабылларын.

## 8 кылаас.

| №                          | Кунэ-дыла      | туолла | чаас | тиэмэтэ                                  | Уруок үөрэтэр сыала  | дь/ү  | Бэлиэтэыннэр |
|----------------------------|----------------|--------|------|--|--|---|--------------|
| 1                          | 5.09           |        | 1    | Кирии уруок.                             | Национальной культура-киһи-аймах барытын баайа.  | п/у 5-7 кылааска барбыты хатылааһын.  |              |
| <b>Исторической коруу.</b> |                |        |      |  |  |   |              |
| 2-3                        | 12.09<br>19.09 |        | 2    | Нуучча государствотын састаабыгар кирии. | Нуучча государствотын састаабыгар кирии. Саха сиригэр нууччалар кэлиилэрин уорэтии сана хайысхата.<br>Чинчийээччилэр айанныттар айаннара, дыһаах толобурэ.<br>Сахалар нууччалары утары утарсыыларын уорэтии.           | п/у Ыраахтаабылаах Россия 250 сыл, Советскай Россия 70 сыл саханы баһылаан олорубут кэмин сайыннарап уонна харгыстыыр оруттэрэ. Аһаҕас кэпсэтии.                |              |
| 4                          | 26.09          |        | 1    | Далан «Тыгын Дархан» романыттан          | Далан «Тыгын Дархан» романыттан.<br>Тыгын Дархан туруорбут сыалын – Ил государствотын тэрийиитин уорэнээччилэргэ тиэрдии.<br>Тыгын Дархан этиитин: «Сэриитэ суох Или тэрийбэккин.» ис хоонун уорэнээччилэрдиин ырытыы. | Кылаас таһынан аабыы Далан «Тыгын Дар-хан» романа.<br>История-5а уонна уус уран литератураҕа Ил тэри-йиитин коруулэрин тэннээн оҕо бэйэтин коруутун быһаарыыта. |              |
| 5                          | 3.10           |        | 1    | Саха Степной Думата.                     | Саха Степной Думата.<br>1822 с. Сибиир олохтоохторун салайыы туһунан Устааба,<br>1827-Степной Дума тэриллиитэ.<br>1838 Дума иркутскай губернаторын дыһаһынан сабыллыыта.   | п/у . Степной Дума саха олобор-дыһаҕар суолтатын туһунан аһаҕас кэпсэтии, соруудахтары толоруу.   |              |

|  |       |  |   |  |  |   |  |
|--|-------|--|---|--|--|---|--|
|  |       |  |   |  | Степной Дума тэрллиитэ-кэм кэрдий ирдэбилэ.  |   |  |
| <b>Хотугу этнография.</b>              |       |  |   |  |  |   |  |
| 6                                      | 10.10 |  | 1 | Хотугу этнография<br>Константин Гурьев<br>«Арбабастаах аарымата» | Хотугу этнография<br>Константин Гурьев «Арбабастаах аарымата»<br>Этнография, археология ойдобул-лэрэ. Археология уонна этнография маарыннаһар уонна утарылаһар оруттэрэ. | н/п В.Л. Серошевской «Якуты», Г.В. Ксенофонтов «Ураанхай сахалар»<br>Мамонт тиэмэтигэр аналлаах хаартыскалар. |  |
| 7                                      | 17.10 |  | 2 | Ымьахтаах культурата   | Ымьахтаах культурата.<br>Климата, айылбата, уунээйтэ, кыыла-суолэ. Ымьахтаах олохтоохторо, итэбэллэрэ, дьарыктара, дьиэлэрэ-уоттара, иһиттэрэ, сэптэрэ-сэбиргэллэрэ.     | н/п. С.А. Федосеева «Ымьахтаахская культура Северо-Восточной Азии»<br>Новосибирск:Наука, 1980.224 с.          |  |
| 8                                      | 24.10 |  | 1 | Хонтуруолунай улэ  | Исторической коруу.<br>Хотугу этнография.  | п/у. викторина.   |  |
| <b>Ичиэппэр.<br/>Хотугу этнография</b> |       |  |   |  |  |   |  |
| 9                                      | 7.11  |  | 1 | Хотугу норуоттар олохторо-дьаһахтара.                            | Хотугу норуоттар олохторо-дьаһахтара.<br>Хотугу норуоттар таннар танастара.  | п/у уорэнээччилэрдиин интернет комотунэн хотугу норуоттар википедияларын арыян, туһааннаах матырыяалы булуу   |  |



|       |                |  |   |  |   |   |  |
|-------|----------------|--|---|--|---|---|--|
| 10-11 | 14.11<br>21.11 |  | 1 | Долганнар<br>оһуордара                         | Долганнар оһуордара   | п/у. хас омук аайы сонун тигии,<br>киэргэтии уратыларын быһаарар<br>таблица оноруу. |  |
| 12    | 28.11          |  | 1 | Дмитрий<br>Нестерович<br>Апросимов             | Дмитрий Нестерович Апросимов-<br>эбэнки талааннаах суруйааччыта.<br>«Куралай Кустук» номохтон                   | п/у «Куралай Кустук» номох ис<br>хоһоонунан уруһуй                                  |  |
| 13    | 2.12           |  | 1 | Платон<br>Степанович<br>Степанов-<br>Ламутскай | Платон Степанович Степанов-<br>Ламутскай-эбээн литературатын<br>талааннаах суруйааччыта.<br>«Сир иччитэ» роман. | п/у. интернетынан Платон Ламутскай<br>аймахтарын, оболорун кытта телемост.          |  |

**Сахаитэбэлэ, сир-туом, угэстэр**

|    |       |  |   |                         |  |  |  |
|----|-------|--|---|-------------------------|--|--|--|
| 14 | 5.12  |  | 1 | Астрология.<br>Танха    | Астрология.<br>Танха икки сурун ойдобулэ.<br>Танха иһиллээһин коруннэрэ. | н/п. «Научные труды»<br>А.Е.Кулаковский.                   |  |
| 15 | 19.12 |  | 1 | Тыл кууһун<br>итэбэйии. | Тыл кууһун итэбэйии.<br>Тыл иччитэ ытык Чыыбыстаан.<br>Тыл туһаайыылара. | п/у тыл туһаайыыла-рыгар,<br>суолтатыгар таблицаларга улэ. |  |
| 16 | 26.12 |  | 1 | Хонтуруолунай<br>улэ    | Астрология.<br>Тыл кууһун итэбэйии.                                      | п/у. Астрология биһиги олохпутугар-<br>дьаһахпытыгар.      |  |

**Шчиэппэр.**

**Сахаитэбэлэ, сир-туом, угэстэр.**

|  |               |  |   |  |  |  |  |
|--|---------------|--|---|--|--|--|--|
| 17-18  | 9.01<br>16.01 |  | 2 | Бит-билгэ.                                   | Бит-билгэ. Билгэлээхин.<br>Кун дьыл билгэтэ<br>Ыйдарынан киһи майгытын-<br>сигилитин билгэлээхин.<br>Киһини дьуһунунэн билгэлээхин.<br>Кыра оҕону билгэлээхин<br>Суоһуну, сылгыны барҕалааһын.<br>Бит. | п/у. Бэйэни кэтээн коруу. Бэйэ<br>майгыта киһи дьуһунунэн, ыйдарынан<br>билгэлээхиннэ тоһо соп түбэхэрий?                      |  |
| 19   | 23.01         |  | 1 | Туул диэн<br>тугуй?                          | Туул диэн тугуй? Туул уонна<br>утуйбакка сылдыы. Туул туохтан<br>турара. Туһуур кэмнэ ой улэтэ. Туул<br>тугу кобутэрэ. Туул тордо. Туул<br>кэмигэр майгы-ийи.  | п/у.. Утуйуу сизэрин туомун тутуһууга<br>тус бэйэ толкуйдаан ойдобунньук<br>(памятка) оностуу.                                 |  |
| 20   | 30.01         |  | 1 | А.Павлов-<br>Дабыл. Утуйуу<br>сизэрэ-туома.  | А.Павлов-Дабыл. Утуйуу сизэрэ-<br>туома.   | Утуйар уу арааһыттан биригэр<br>кэрчик кэпсээн айан суруйуу.   |  |
| 21   | 6.02          |  | 1 | Сүө.<br>В.Н.<br>Протодьяконов.<br>Өтө коруу. | Сүө.<br>В.Н. Протодьяконов. Өтө коруу.<br>Урут. Билигин. Кэлэр кэм.  | н/п. «Ойуун туулэ» А.Е. Кулаковскай.<br>к/ү. Үлэ тумугунэн кылааска сүө<br>сизэрин, ситимин оноруу, ону<br>тутуһарга улэлэһии. |  |
| <b>1960-1970 сылларга уус-уран искусство сайдыыта.</b> |               |  |   |  |  |  |  |
| 22   | 13.02         |  | 1 | Сахалыы ырыа<br>сайдыыта.                    | Сахалыы ырыа сайдыыта.<br>Ырыа араастара. Ырыаны<br>толруллар сиринэн, корунунэн,<br>ис хоһоонунан болохторго<br>араарыы.<br>Аркадий Алексеев-саха   | н/п. видеопоказ, Аркадий Алексеев<br>ырыалара.<br>Саха мелодистарын ырыаларын истии.   |  |

|  |             |  |   |                                |   |   |  |
|--|-------------|--|---|--------------------------------|---|---|--|
|  |             |  |   |                                | норуотун тапталлаах ырыаһыта.   |   |  |
| 23   | 20.02       |  | 1 | Ольга Иванова-Сидоркевич       | Ольга Петровна Иванова-Сидоркевич-самодеятельнай композитор.  | п/у таайбараны таайыы.  |  |
| 24   | 27.02       |  | 1 | Саха сириин музейдара.         | Саха сириин музейдара. Ыраахтаабылаах Россия научнай эспедицияларын улэлэрэ. Политсылынайдар музей улэтигэр суолталара. | н/п. Ярославскай аатынан Дьокуускай-даабы музей-Хоту дойдуну норуоттарын историятын уонна культуратын музейа. |  |
| 25   | 6.03        |  | 1 | Араас хайысхалаах музейдар.    | Тойбохой музейа. Чоркоохтообу «Саха сиригэр политсыылка» музейа.  | н/п Видеопоказ. Чоркоох музейа,   |  |
| 26   | 13.03       |  | 1 | Араас хайысхалаах музейдар.    | Аан дойдуну норуоттар хомустарын (варганнарын) музейа.  | н/п видеопоказ, интернет ресурсалар аан дойдутаабы хомус музейа.  |  |
| 27   | 20.03       |  | 1 | Хонтуруолунай улэ              | 1960-1970 сылларга уус-уран искусство сайдыыта..  | п/у. «Музей-норуот олоһун сиркилэтэ» иһитиннэри бэлэмнээһин   |  |
| <b>IV чыһаппар.</b>                                    |             |  |   |                                |   |   |  |
| <b>1960-1970 сылларга уус-уран искусство сайдыыта.</b> |             |  |   |                                |   |   |  |
| 28   | 3.04        |  | 1 | Араас хайысхалаах музейдар.    | Ньурбатаабы Норуоттар доьордоһууларын музейа. Ороһутаабы норуот педагогикатын музейа.                                   | н/п видеопоказ, интернет ресурсалар: Ньурбатаабы доьордоһуу, Ороһутаабы норуот педагогикатын музейдара.       |  |
| 29   | 10.04       |  | 1 | Илии оноһугун сайдыыта. уустар | Илии оноһугун сайдыыта. уустар Борис Федорович Неустроев – Мандар.  | н/п. Мандар уус онорбут хомустара, быһахтара. Реферат «Саха быһаһа» автор Тырылгин Роман                      |  |
| 30-31  | 17.04-27.04 |  | 2 | Хомус уустара                  | Семен Иннокентьевич Гоголев-Амынькы уус.  | н/п. Амынькы, Бурцев онорбут хомустара.   |  |

|           |                |  |   |  |   |  |  |
|-----------|----------------|--|---|--|---|--|--|
|           |                |  |   |  | Николай Петрович Бурцев.<br>Олохторо, айар улэлэрэ. |  |  |
| 32        | 8.08           |  | 1 | Елена<br>Аммосова-саха<br>танаһын<br>тигээччи. | Елена Аммосова-саха танаһын<br>тигээччи.            | н/п Елена Аммосова «Өбүгэлэрбит<br>үгэстэрэ, ойуулар-бичиктэрэ»<br>кинигэтэ. |  |
| 33-<br>34 | 15.05<br>22.05 |  | 2 | Хатылааһын<br>.                                | Илии оноһугун сайдыта.                              | н/п. уустар хомустарын, Е.Е.<br>Аммосова улэлэрин хаартыскалара              |  |
| 35        | 29.05          |  | 1 | Хонтуруолунай<br>улэ                           | 8 кылааска барбыты хатылааһын.<br>Тумук таһаары     |  |  |